

A SZEGÉNY NÉP HAZAHÍVJA RÁKÓCZI FERENCET

Rákóczi Ferenc Emlékiratok című művéből

Minthogy az ügyek ilyen háborgó állapotban voltak, s a nép hajlama a tanúsított örömből ítélve ilyen kedvező volt, úgy döntöttünk, hogy ki kell használnunk a lelkek hevülését, és néhány zászlót és hadi jelvényt kell nekik megbízottaikkal elküldeni nyílt levelek kíséretében, aláírással és Bercsényi gróf aláírásával ellátva, s ezekben segílyt kell ígérnünk nekik. Szigorúan meghagytuk, hogy újabb parancsainkig ki ne bontsák ezeket a zászlókat, ne fosztogassák a nemességet, hanem igyekezzenek hadicsellel elfoglalni néhány helyet, amelyet a németek rosszul őriznek. Így elküldvén, megbízottunkat, felkerestük barátainkat, Wisniowiccki herceget és Potocki kijevi palatínust, hogy birtokaimat elzálogosítva néhány segítő csapatot kapjunk tőlük. Miután ez az utunk sikerrel járt, helyesnek tartottam, hogy Bercsényi gróf utazzék Varsóba, s onnan – ha szükséges – Danckába, ahol értekezzék Bonnac márkival, tudósítsa őt mindarról, amit már tettünk, s kérje meg, hogy jelentős pénzüsszeggel segítsen egy ilyen fontos vállalkozást, amelynek még nagy következményei lehetnek. Elhatároztam, hogy utazása alatt Oleszycén maradok a belzi palatínus feleségénél, hogy közelebb legyek, és titkos utakon irányíthassam a Magyarországon megkezdett ügyeket, s a nép forró indulatát a közeli segítség reményével féken tartsam.

Körülbelül tizenöt nappal Bercsényi gróf elutazása után, az említett palatínusné kíséretében meglátogattam drozdowicei birtokán Katski podóliai palatínust, tüzérségi tábornokot, bizalmas barátunkat. A palatínához érkezett levelekből megtudtam, hogy több magyar nemes jött Lembergbe; félttem, hogy érkezésük célja kitudódik, s ezért helyesebbnek tartottam Drozdowicéra hívni őket. Előadták, hogy megbízottaink érkezése után és a zászlókat meglátva az egész nép – támogatásom reményétől föllekesítve –, nem tudta megállni, hogy

fegyvert ne ragadjon, és közös lélekkel össze ne fogjon felszabadítani hazáját és családját az idegen járom alól. Élükön Majos István állt, aki ismét Pap Mihállyal együtt jött. Ez egy bátor, de szegény nemesember volt. Előadta, hogy a népből több ezren fegyvert fogtak, s a határon érkezésemre várnak; s ezért az ő nevükben is kértek engem, ne hagyjak cserben ilyen sokaságot, mely csak az én segítségemben bízva és reménykedve szánta el magát a legvégsőkre, és nem hiányzik se szívük, se bátorságuk ahhoz, hogy pontosan végrehajtsák parancsaimat, de vezérre van szükségük, aki felhasználja lelkeségüket és gyűlöletüket; hogy számuk naponta növekszik, és nem maradhatnak már soká téttlenül. Azért küldték el őt társaival együtt, hogy engem hozzájuk kísérjen vagy új parancsokat vigyen nekik. Íme, ebből állott ennek a népnek üzenete, mely egy idő óta Máramaros, Ugocsa és Szatmár megyék határán fosztogatta a nemességet, a templomokat, a malmokat, miután parancsom és szándékom ellenére kibontották nekik küldött zászlóimat. Ez viszont felingerelte a megyék nemességét, amely fegyvert ragadott, s amikor ez a rabló csapat látta, hogy így szorongatják, visszavonult a lengyel határra.

Kassa parancsnoka akkoriban az olasz származású Nigrelli márki, a császár tüzérségi tábornoka volt. Ismerte Magyarország állapotát és lakóinak hajlamát. Nem volt elég reguláris hada, s ezért a császár nevében megparancsolta a megyéknek, állítsák fel a megyei nemesség bandériumait, és üldözzék a fosztogatókat, akik ebben a helyzetben felkelést szítottak. Ez a tábornok gyanakodott Károlyira, a szatmári főispánra, még annak a mozgalomnak az idejéből, melyet bizonyos Tokaji kezdett, és ezért különösen vigyázott Károlyi viselkedésére. Károlyi mindenáron szét akarta oszlatni ezt a gyanút, és ezért a többieknél tevékenyebb volt, kényszerítette a nemességet, hogy üldözze azt a népet, amely zászlóm alatt fosztogatta a nemesség birtokait, s miután elkergette megyéje határaitól, elhatározta, hogy üldözi és szétveri őket, bárhova is menjenek.

Minderről semmit sem tudtam, amikor Majos hozzám érkezett, de nem helyeselhettem ezt a zűrzavaros, határozott parancsom ellenére kezdett vállalkozást. Az a segítség, amelyet Lengyelország nagyjai ígértek nekem, még nem állt készen. A pénznek szűkében voltam, s a francia követtől kapott remény semmiről sem biztosított. Így a mindenfelől támadt nehézségek és helyzetem bizonytalansága indulásom elhalasztására ösztönöztek. De amit nekem a nép hajlandóságáról mondtak, azt is megmutatta, milyen veszélyes lehet a késlekedés. Tudtam, hogy a nép lelkesedése nem tarthat sokáig, s ha egyszer az első láng kialszik, a második már sohasem olyan erős. Meggondoltam azt is, hogyha szétverik ezt a népet, amelyet a segítségembe vetett bizalma tüzelt, úgy akármennyire is könnyelműen és parancsom ellenére cselekedett, mégis az lett volna a közvélemény, hogy cserbenhagytam, és én okoztam

vereségét. Ez a nép nem saját magát vádolta volna meg gondolatlanságáért, hanem, miután bennem bízott, azt hitte volna, hogy elhagytam szükségében. Ebben az annyira fontos ügyben tanácskoztam a palatínussal, akinél laktam, és aki barátom és igazán okos ember volt; de miután éretten megvizsgálta mindkét részről az érveket, belátta, hogy ilyen kényes körülmények között nem tud nekem tanácsot adni. A hívságos dicsőség, a buzgóság a haza szabadsága iránt, a nagylelkűség s az a kívánság, hogy semmivel se vádolhassam magamat, végül tanácsot sugallt. Bízom ügyem igazságában és Isten segítségében. Gyöngéd könnyek között búcsúztam el barátaimtól, egy nagyon esős nap estéjén elindultam. Csupán a palatínus őrségének néhány katonája kísért.

Már megtettem az út felét, amikor Drohobyczon, egnapi járásra a magyar határtól futárok érkeztek és előadták, hogy ezt a rendezetlen, borba és álomba merült fegyveres népséget Károlyi Máramaros megyében, Dolhánál szétverte, zászlóikat is elvesztették, s a szanaszét menekülők a szomszédos hegyekbe vonultak vissza, és ott parancsaimat várják.

Így, ilyen szerencsétlenül kezdődött a magyarországi háború, amelybe – önként bevallom – az okosság minden szabálya ellenére fogtam. Csak egy fiatalember hevesége és a haza szeretete lelkesített. Még visszavonulhattam volna, és volt is rá nagy okom. De bátorított és erősített az a szándék, hogy megérdemeljem a nép bizalmát és szeretetét, és kitűzött célomban szilárdan bízva elküldtem Kálnássy Istvánt Wisniowiecki herceghez és Potocki kijevi palatínushoz, hogy sürgesse a várt segítséget. Elhatároztam tehát, hogy folytatom utamat, s a szétszórt népet újra összegyűjtve, a lengyel határon rejtőzve várom meg a segélycsapatok érkezését, és nem hagyom kialudni a nép szívében lángra kapott tüzet. Azt mondták nekem, könnyű összegyűjteni a szétverteket, sőt, munkácsi hercegségemben ötezer gyalogos és ötszáz lovas várja jöttömet az országhatárán.

Másnap folytattam utamat, és egy Skole nevű faluhoz értem Lengyelországban – mint már említettem – a podóliai palatínus katonáinak kíséretében, akiket azzal az ürüggyel küldtek velem, hogy behajtják a tűzérség pénzének hátralékát. Skole lakói azonban utamat állták. De a szóváltás közben egy zsidó felismert, s a vita örömmé meg udvariassággá változott. Érkezésem hírére előjött egy Petronius Kaminski nevű derék öregember – az orosz szerzetesek szomszédos kolostorának főnöke, aki engem valaha még mint gyermeket a karján hordozott –, örömkönnyeket ontott látomra, nem tudott betelni látással, és elkísért egészen a határig. A következő években sok jó szolgálatot tett nekem, követem volt a moszkvai cárnál, és elnyerte a munkácsi orosz hitű püspökséget. Így töltöttük a nappalt, estére pedig azon vettük észre magunkat, hogy eltévedtünk a szorosokban. Minthogy másnap reggel nem érkezhettünk el a kijelölt helyre, megszálltunk egy Klimiec nevű faluban, a Magyarországot

és Lengyelországot elválasztó Beszkid-hegyek lábánál. Ez, ha jó emlékszem, 1703. június 16-án volt.

Nagyobb biztonság céljából elrendeltem, vezessék hozzám a hegy túlsó oldalán tartózkodó csapatokat. Déltájban érkeztek, botokkal és kaszákkal felfegyverkezve. Ötszáz ember helyett alig volt kétszáz gyalogos, rossz parasztpuskákkal fölszerelve, és ötven lovas. Vezérük Esze Tamás volt, egy paraszt, tarpai jobbágyom, és Kis Albert, bűneiért körözött tolvaj és gonosztevő. A népség parancsnokai között csak Móriczot és Horváthot lehetett katonának nevezni, mert az előbbi valaha mint közkatona szolgált Munkács várában, a másik pedig őrmesteri rangban a németeknél. A többi a nép alja volt, és rablás közben tanulta meg a hadimesterség elemeit. Majos, aki velem jött, nemességéért előjogán akarta őket vezényelni, de részegeskedő, pimasz és indulatos fiatalember volt, s ezért nem alkalmas erre a tisztségre. De ez a népség nem is akarta a parancsait követni, a magyar nép és nemesség között fennálló természetes gyűlölet miatt. Pap Mihály, szakállas öreg és nagy ivó, maga is paraszt lévén, a lovasok parancsnoka akart lenni. Végül is azonban mindnyájan olyan tudatlanok és összeférhetetlenek voltak, hogy még egy káplár feladatát sem voltak képesek ellátni. De minthogy a nép tisztelte őket, nem lehetett elvenni a rangjukat, egyébként akkor nem is lehetett volna helyükre jobbakat találni.

Miután az így összegyűlt kis parasztsereg első örömkitörését mérsékeltem, megszüntettem a lövöldözéseket, s szóltam hozzájuk. Egyesek rám ismertek szavaimról, mások kételkedtek, hogy én vagyok-e, míg végül cioszlattam kétélyeiket egy hosszú beszéddel, melyben élénken kifejeztem buzgalmamot a haza iránt és őszinte szeretetemet irántuk. Ekkor buzgó örömmel hűséget esküdtek nekem. Én magam rendeztem el ezt a bandákra oszlott népséget, öröket rendeltem, és éjszaka körbejárván titkon kihallgattam bizalmas beszélgetésüket, hogy biztosabban megtudjam, hogyan vélekedik a nép rólam és vezéreiről. Az eleséget jelenlétemben osztották ki, ügyeltem rá, hogy ne hozzanak se bort, se pálinkát e rosszul fegyelmezett népség közé. Kihirdettem a hadiszabályokat, és bírót rendeltem a fegyelem fenntartására. Kezdetől fogva szigorú és igazságos példát akartam állítani a vétkecek ellen, hogy ezt a népi katonaságot a fenyítéktől való félelemmel lehessen kordában tartani.

Két napot töltöttem ezekkel a különböző foglalatosságokkal, de addigra érkezésem híre elterjedt a munkácsi hercegségben, és alig lehet elképzelni azt a buzgalmat és örömet, amely a népet mindenfelől hozzám vonzotta. Bandákban jöttek, kenyeret, húst és más szükséges élelmiszert hoztak. Ezek az emberek feleségestül és gyerekestül jöttek, és amikor messziről megláttak engem, letérdeltek, és orosz módra keresztet vetettek. Böven hullatták örömkönnyüket, és ez kifakasztotta az én könnyeimet is. E nép buzgalmának és szeretetének

nem volt elég, hogy képessége szerint ellátott élelmiszerrel, hanem hazaküldték asszonyaikat és gyerkeiket, beálltak a katonáim közé, és többé sohasem hagytak el. Puskák hiányában kardokkal, vasvillákkal és kaszákkal fegyverkeztek fel, és kijelentették, hogy velem akarnak élni-halni.

Csapataim létszáma néhány nap alatt háromezer emberre emelkedett. Erejüket túlbecsülő paraszti lelkесedésük is napról napra növekedett. Kihasználva tehát jobbágyaim jóakarátát, könnyűszerrel rábeszéltem őket, hogy engedjék át igáslovaikat, és így növeljük meg a lovasok számát. Így tehát parasztpuskákkal felfegyverzett lovasságom hamarosan megnőtt háromszáz emberre, s a hírnév, amely mindig megnagyítja a dolgokat, ezt a számot ezerre emelte.

VAS István fordítása